బుద్ధినీతులు.

(నీతిసారముక్తావళి.)

రాజ, సేవక, లోకనీతులు.

[illegible]

శాస్త్ర [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] లక్ష్మీనరసింహారావు [illegible]

[illegible] గారు.

[illegible] లక్ష్మీనరసింహారావు పంతులుగారు,

[illegible] సంపాదకులు.

[illegible] రావుగారు.

[illegible],

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] గ్రంథమాల.
అనుబంధము 9.

చెలికాని లచ్చారావుగారు,
సంపాదకుఁడు.

బద్దినీతులు.

(నీతిసారముక్తావళి.)

రాజ, సేవక, లోకనీతులు.

బద్దిభూపాలుఁడు.

మొదటికూర్పు 500.

పిఠాపురము

శ్రీవిద్వజ్జనమనోరంజనీముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రింపఁబడియె.

1917.

పీఠిక.

ఈగ్రంథము బద్దెన్నయను పూర్వకవి వ్రాసియున్నాఁడు. ఈకవి నకుఁ బూర్వుఁడని చరిత్రజ్ఞులయభిప్రాయము. ఈతఁ డారువేలనాఁటికిఁ త్యము చేసిన బద్దెభూపాలుఁడని విజ్ఞులు తలంచుచున్నారు.

ఈతని కవితారీతియు, భావసంపదయు, భాషాసౌకుమార్యమును జదివి సికులు సంతసింపవలసినదే. ఈతఁడే సుమతిశతకమును వ్రాసినవాఁడని కానొకరనుచున్నారు. ఇదివఱ కీగ్రంథము చాల పాఠభేదములతోఁ పోయిన ప్రతియొకటి ముద్రింపఁబడినది కాన్పించుచున్నది. అందుఁ బ్ర భాగము లేదు. ఇంతయుత్తమగ్రంథ మట్లుండుట కిష్టములేక యీప్రతి ంచితిమి.

ఈగ్రంథము మాకుఁ జిక్కినప్పటికే ప్రథమాధికారము లేదు. ఇది సర్వ వస్థానమునఁ గల వైష్ణవులయింటిలో దొరకిన ప్రాచీనప్రతి ననుసరించి ంచితిమి.

ఈపాఠము సవరించుటలో సాయపడిన (1) పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహ పంతులుగారు (2) కూచి నరసింహముపంతులుగారు (3) పురాణపండ ల్లయ్యశాస్త్రిగారు (4) ఓలేటి పార్వతీశముగారు మానిలయమువారికృతజ్ఞ నఁ బాత్రులు.

రెండవముద్రణముతో విపులమైనపీఠిక వ్రాయింపఁదలఁచి, యింతతో మించుచున్నాము. పూరణభాగములు కుండలీకరించితిమి. పుటక్రింద న్నయక్షరములతో మాతృకయందున్న మాట లున్నవియున్నట్లు వేసితిమి. ద్ధిమంతులు కవిహృదయమును సమీపింప సాయపడఁగలవని యట్లొనర్చితిమి. ల్లే యముద్రితగ్రంథము లేనైన పంపిన ముద్రించి వారికి గ్రంథోపయోగము బట్టి కొన్నిప్రతు లొసంగుచుందుము.

చెలికాని లచ్చారావు,

సంపాదకుఁడు.

అవిఘ్నమస్తు.

శుభమస్తు.

బద్దెనీతులు.

రాజనీతిప్రకరణము.

శ్రీరామారమణీయు న
మారాకారమను వాగ్రమాహృదయేశుఁ
గోరి మురారిం బురారి న
ఘారి హృషీకేశు నీశు నజుఁ గొల్తు మదిన్. 1

క. రాజవరమకుటమణిగణ
పూజితపదయుగుఁడ హేమభూభృద్ధైర్య
భ్రాజితుఁడ బద్దనాఖ్యుఁడ
రాజోచితనీతు లొప్ప రచియింతుఁ దగన్. 2

చ. నయమునఁ గాని భూమిప్రజ నమ్మదు, నమ్మినఁ గాని యర్థసం
చయమును దంత్రవృద్ధియును సాగదు, సాగినఁగాని శత్రులన్
బయికొని యోర్వరాదు, రిపుపక్షమణంగినఁ గాని భూమియ
క్షయముగ నేలరా దనిరి కార్యచతుర్ముఖ బద్దిభూపతీ! 3

క. న్యాయము ప్రజ పెక్కువకు ను
పాయము, ప్రజకల్మి సిరి కుపాయం బగుటన్
న్యాయమె భండారము నర
నాయకులకు నండ్రు కీర్తినారాయణుఁడా! 4

క. మేదిని కనురాగము సం
పాదించి కృతార్థుఁ డైనపతికిని విషయా
స్వాదన భూషణ మగునప
వాదము పెరపతి కుదారవైరోచనుఁడా! 5

క. పత్ని ధరిత్రియ పురుషులె
రత్నము లెప్పుడును; పురంధ్రిరత్నములు శిరో
రత్నము లవనీపతులకుఁ
బత్నులె? రత్నములె? పరగ బద్దనరేంద్రా! 6

క. ప్రజఁ దల్లి వెంచువిధమునఁ
బ్రజలం బతి వెంచు నదియె, పదపడి తల్లిన్
బ్రజప్రోపు సందియము, పతి
ప్రజప్రో పది నిక్కువంబు బద్దినరేంద్రా. 7

క. నమ్మ్రి ప్రజ మూఁగు బొంకమి
నమ్మికకును సాక్షి గాఁగ నరపతి దనవా
కిమ్మయి నడపుచు లోకము
నమ్మింపఁగవలయుఁ గీర్తినారాయణుఁడా! 8

చ. గనులు కృషిప్రపంచ మరికప్పము సుంకము గోకులంబు నం
దనవనముల్ జలస్థలపథిస్థవణిక్క్రియ దుర్గరక్షణం
బనఁగలయిన్నిమార్గముల నర్థము రోయక కేవలంబ కా
పున పాలియించు రాజుసిరిపొందునె? రాజమనోజభూభుజా! 9

క. జనపతి తన ప్రజభారము
తనముఖమున నడపికొనక తక్కినఁ బాలియం
డిని చెరుపు రతనియిల్లును
జనువారును బ్రజ నరేంద్రచతురాననుఁడా. 10

క. అనుజులు తనుజులు గురుజను
లనుఁగులు బంధులు ప్రధాను లని సిరిపాత్రిఁ
జనుఁగాని యాజ్ఞపాత్రిఁ
జన దధిపతికిఁ వివేకచతురాననుఁడా! 11

క. సకలవ్యసనికిఁ జుట్టము
నకు మంత్రికి నిష్టభృత్యునకు నజ్ఞకు నో
జ్జకు బోటుకానికర్థా
ధికమిచ్చుట చనదు నయగతిఁ బద్దినృపా! 12

క. సాధింపఁ గడిది శత్రుల
సాధించినఁ బతికి వృథ, నిజక్షితి జనులన్
బాధించుకంటకులఁ బరి
శోధింపనినాఁడు నన్నచోదనరేంద్రా! 13

క. క్షితిజనులకుఁ బరిజనులకు
సతతముఁ బ్రగ్గడను జూపు చనదు ధరిత్రీ
పతి ప్రగ్గడయై ప్రగ్గడఁ
బ్రతిహస్తునిఁ జేయవలయు బద్దెనరేంద్రా. 14

క. అతిమహిమోన్నతియును సం
పతియును సత్యార్థమార్గభారనిమగ్న
స్థితియును దంత్రిము మంత్రికిఁ
బతి యిచ్చుట నీతి గాదు బద్దెనరేంద్రా. 15

క. మానుగ భూపతి యుపశమ
హీనుఁ జెలిం జేసి మంత్ర మెఱిఁగించుట యా
జ్ఞానము పతి పతితునకును
ఙానస మిచ్చినవిధంబు బద్దెనరేంద్రా. 16

క. శత్రుని బలి యన్యోపా
యక్రియలను జక్కఁజేయునది దానను ని
ర్వక్రంబు కాని తుద దహ
నక్రియ తథ్యంబు కీర్తినారాయణుఁడా. 17

క. క్రూరుఁ బ్రజ విడుచు, నోడఁగ
నేరదు సౌమ్యునకుఁ గాన నృపతి ప్రజను సా
ధారణరూపంబున నయ
భారకుఁడై మెలఁపవలయు బద్దెనరేంద్రా. 18

క. పరశక్తియు నిజశక్తియుఁ
బరికింపక తొడరు వెల్లభంగమునకుఁ బ
ట్టౌరులం దన్ను నెఱుంగుట
పరమజ్ఞానంబు పతికి బద్దిన రేండా. 19

క. *బలవర్గము సామంతుల
బలమున కగ్గలము గన నృపాలున కొప్పౌ
బలిమి, పెరనృపతి కాజ్ఞా
బలసంపద యెంతదవ్వు బద్దిన రేండా. 20

క. స్ఫురితరుచిరత్న చామీ
కరవీజనధారణములు(1)గా వొప్పునకుం
బరివారము మెయిలక్ష్మియు
నరపతులకుఁ దోడవు కీర్తినారాయణుఁడా.

క. స్వాయత్తుఁ డుత్తముండు ప
రాయత్తుం డైనభూతలాధీశునకున్
స్వాయత్తుకన్న మేలుభ
యాయత్తుం డండ్రు దశదిశాభరణాంకా.

క. పరికింపనీతిమార్గము,
నరపతులకు నెల్ల బహుజనద్వేషముగాఁ
దొరకొనిమొడిలాభంబులు
పరిహరణీయంబు లండ్రు బద్దిన రేండా.

(1) కారణములు. * తలవర్గము.

క. ఇది దేశం బిది కాలం
బిది యుపాయం బిది వ్యయంబు నిది సంపదనా
కిది శక్తి యనువిచారము
వదలమి మతి పతి కుదార వైరోచనుఁడా. 24

క. పదను దొరకొనుఁడుఁ జెచ్చెర
వదలక వెదవెట్టు హాలికవర్గముకరణిం
బదను దొరకొనుఁడుఁ జెచ్చెర
వదలక కార్యంబుఁ దీర్పవలయుఁ బతికిన్. 25

క. భావగుణ మెల్లఁ జెరుపఁగ
నోపుట, కరుణించి మనుపనోపుట, జడుఁడై
కోపప్రసాదగుణములు
చూపనిపతి పతియె? నన్నెచోడనరేంద్రా. 26

క. కోపప్రసాదములలోఁ
గోపము చూపుచుఁ బ్రసాదగుణ మేయెడలన్
జూపనినృపతిం గొలిచిన
పాపమునకు మేర యెద్ది? బద్దినరేంద్రా! 27

క. తాను దయఁ బెద్దమనిచిన
మానిసిఁ బతి తగినయెడల మన్నింపమి య
జ్ఞానము తనమనువు గజ
స్నానం బగుమీఁదఁ గీర్తినారాయణుఁడా. 28

చ. నవసినవారి, బరిస్తవమునన్ మృతిఁ బొందినవారివారి, నా
హావముఖవీరులం, బనులయందు బ్రగల్భుల, వేరులేనిబాం
ధవుల, వివేకులం బుధులఁ, దప్పనికాపుల భక్తియుక్తులన్
ధ్రువముగఁ బ్రోవలేని నృపతుల్ కుపతుల్ పరవక్షభైరవా.

క. *తన కెక్కుడనుండియు ద
క్కనిభృత్యుల మనిపి చెరుపఁగావలదు ప్రియో
జనమునకుఁ దగినమేలి
చ్చునది నరేశ్వరుఁడు నన్నచోడనరేంద్రా. 30

క. మానుపఁ గొఱయేని జీతము
తనియఁగ నిచ్చునది యెంతదయ గలిగియు నే
రనివాని నెఱతనమునకుఁ
జొనుపుట దుర్నయము నన్నచోడనరేంద్రా.

క. దోషములేకయు నలిగెడు
రోషాయత్తునకు నెవ్వరును వెఱతురు ని
ర్దోషక్రోధికిఁ బాముస
కీషద్భేదంబుగలదె(1) యేమిట నైనన్. 31

ఉ. న్యాయము దప్పనా నృపతి నాఁడు సమస్తముఁ బాడు, సజ్జనుల్
వాయుదు నూరువాడు, కులభామినిపాయును నిల్లువాడు, లే
బ్రాయపురూపసంపదలు వాయుఁడు దేహము వాడు, ధర్మముల్
వాయుఁడు మూఁడులోకములుఁ బాడగు నన్నన గంధవారణా.

---

(1) కీషద్వేషంబుగలదె; ద్వైషమ్యము నన్న. * కెక్కటినుండి.

ఉ. మండలనాథునాజ్ఞకు సమస్తజనంబులు నోడి పాడిమై
నుండక మేరఁదప్పి బలియుం డబలుఁ మననీక పెద్దమీ
నొ్కండొకమీను మ్రింగుక్రియఁ గ్రొవ్వునఁ జంపుచునుండె నేనియ
మ్మండలమేల నిల్చు మతిమంతులకుం బరపక్షభైరవా. 34

చ. వెరవరిగానివాని కడు వేసరుచుండెడువాని, మాటలన్
సరసుఁడుగానివాని, మతిచాలనివానిని, లంచమిచ్చినన్
బొరసినవానిఁ, బోవునెడఁ బొ్రిద్దులువుచ్చినవాని, భీతునిన్,
బరుసనివాని, రాజు పనిపంపుటకీడు వివేకభూషణా. 35

క. నేరమి [దొడరినదిద్దఁగ
నేరకయుం] డెడి విరక్తనృపతిని గొలువం
దూరస్థులు గాకుండెడి
వారలు దుర్మ్మతు లుదారవైరోచనుఁడా. 36

క. రాజుల నతిక్రమింపఁగ
భూజనులకు భయము పాడిబొరయకయుండన్
రాజులు వెఱతురు గావున
రాజులకుం బాడి రాజరాజమనోజా. 37

అలుగుచుఁ జెరుపఁగనయ్యెడు
కొలఁది విచారింప కెత్తికొని యొరులకుఁ దో
నలుగుట తన కలుగుట యా
యలుకయ నిధనంబు దశదిశాభరణాంకా. 38

ఉ. వారనియల్కఁజేసి బలవంతుఁడు (1)పైకొని విగ్రహించినన్
దూరముపోవుటొండె వినతుండయి వానినచొచ్చుటొండెఁగా
కీరసమెత్తిక్రోల్ మతివిహీనత నేనుఁగుతోడఁ దా పెనన్
బోరుట; నీతిమార్గ మిది భూనుత రాజమనోజభూభుజా. 39

క. ఎందును గార్యవిచారము
డెందము గలవాఁడె తీర్చు డెప్పరమైనన్
డెందము గలఁగదు గావునఁ
బండకు మతిపుట్టదండ్రు బద్దినరేంద్రా. 40

క. ఆప్తు నవివేకి నొల్లర
నాప్తుని విద్వాంసు నొల్ల రార్యులు మంత్రి
వ్యాప్తికి మంత్రి వివేకియు
నాప్తుఁడుఁ గావలయు దశదిశాభరణాంకా. 41

క. ఆప్తు లెఱింగిన, నాప్తుల
యాప్తు లెఱుంగుదురు తత్తదాప్తశ్రవణ
ప్రాప్తమగుచుండుఁ గావున
నాప్తపరంపరను మంత్రమవియున్ బతికిన్. 42

క. ఆద్యావస్థనె రిపులను
ఛేద్యుల జేయు(నది) తడవు సేయుటయు(2)నఖ
చ్ఛేద్యము ముదిరి కుఠార
చ్ఛేద్యం బగు(నండ్రు) రాజసిద్ధాంతవిదుల్. 43

---

(1) పైదను. (2) సిద్ధయాపియునఖ.

క. ఆయంబు వ్యయము నొడిచిన
శ్రీయగు, సమమైన దళము చెడకుండు, వ్యయం
బాయమును నొడిచెనేనియుఁ
బాయదు పేదఱిమి సార్వభౌమునికైనన్.

క. నోసితనవలన డెందము
గాసిల్లినవానిఁ జెట్టఁగావగవక తా
నాసన్నవర్తిఁజేయుట
మోసము పతికండ్రు సిద్ధముగ బద్దినృపా.

క. సతికంటె నబల వసుమతి;
సతి పతి లేకున్నఁ జెడుట స్వల్పమె, ధాత్రి
పతిలేనినాఁడు సద్య
శ్చ్యుతి వసుమతి కండ్రు నన్నెచోడనరేంద్రా.

క. నాయకవిరహితమును బహు
నాయకముఖ్యమును బాలనాయకమును స్త్రీ
నాయకమై(1) చెడు సిరి నర
నాయకులకు నండ్రు కీర్తినారాయణుఁడా.

క. పరదోషకథామోదము
పరపీడోత్పాదనంబు బలిమిఁ బరస్త్రీ
హరణము సుఖముగ మనుపతి
పరమోత్పాతంబు ప్రజకు బద్దినరేంద్రా.

---

(1) నాయకమునఁ జెడు.

గద్య:- ఇది శ్రీలక్ష్మీవల్లభపాదపద్మారాధన
కమలాప్తకులపవిత్ర సన్నన గంధవారణ
రాజమనోజ రాజాంక బద్దెనాఖ్య
ప్రణీతంబైన నీతిసారంబందు
రాజనీతిప్రకారం బన్నది
ద్వితీయాశ్వాసము. *

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

---

* ప్రథమాశ్వాసము లేదు. పోయినది. తక్కిన రెండు ప్రకరణముల చివరను "ఆశ్వాసము" నకు బదులుగా "అధికారము" అనియున్నది. ప్రథమాధికారమున కవివంశవర్ణనాదు లుండనోపును.

అవిఘ్నమస్తు.

శుభమస్తు.

బద్దినీతులు.

సేవకనీతిప్రకరణము.

శ్రీశర్వ్వభూషిత(1)వి
ద్యాతిశయోన్నతుఁడ బద్దెనాఖ్యుఁడ బుధసం
ప్రీతమనస్కుఁడ సేవక
నీతులు వివరింతు సభ మనీషులు మెచ్చన్. 1

క. పనివినఁ గొలువవలయును
బనివినఁడే తనకుఁ దానఁ బనివినవలయున్
బనివిననిన్నృపతిఁ గొల్చిన
మనుజుఁడు మనుజాధముండు మహిఁ బద్దినృపా. 2

క. ధాత్రీకుటుంబకత్వజ
గత్రాణనిసర్గమతులు గావున శుద్ధ
క్షత్రియు లుండఁగ నొరుల న
పాత్రుల నమ్ముదురె బుధులు బద్దినరేంద్రా. 3

ఉ. అచ్చుగ నాప్తుఁడయ్యు శుచియయ్యు మహాహితుఁడయ్యుఁ బంచినన్
జెచ్చెరఁ గ్రచ్చరాఁగ పనిసేయఁగనోపియు విద్యగల్గియున్
మెచ్చఁగ నర్థమిచ్చియును మిక్కిలి బీరము గల్గియున్ భటుం
డిచ్చ మెఱుంగఁడేని పతి కేవయుగున్ జరపక్షభైరవా. 4

" (1) తిన్వవిభూసుత.

క. పతి కలిగి తానె పొలియును
పతి నలిగించియును దానె భంగమునొందున్
బతి మతమెఱుఁగని భటునకుఁ
బతితో నాగ్రహము చనదు బద్దిన రేంద్రా. 5

క. పతి యిమ్మెఱుఁగని భృత్య
ప్రతతికిఁ దనయిమ్ముచనదు పరుసని కార్య
స్థితి యిమ్మెఱుఁగని భూతల
పతికిన్ దనయిమ్ము సనదు బద్దిన రేంద్రా. 6

క. నరపతి ప్రస్తవమునఁ దన
(1)పరిభవమునఁ దక్క నొందుపట్లను సేవా
పరులకు నిజాత్మరక్షా
పరతయ రమణీయమండ్రు బద్దిన రేంద్రా. 7

క. ఆలిని భృత్యునిఁ దగ దయ
నేలినపతి పెద్దయ(గును); నేర్పఱి(యింటన్) (2)
మాలుదు రతడొల్లనినాఁ
డాలూర్వశియైన భృత్యుఁ డర్జునుఁడైనన్. 8

చ. అఱమఱలేక చెడ్డయెడ నక్కఱవీడ్చినయట్టిచుట్టమున్
తఱిఁ దగనీనిచోట నుపతాపముసేయక కూడుకోమలిన్
నెఱయఁ గ్రమక్రమంబెఱిఁగి నెయ్యముఁజేసినయట్టిభూపతిన్
మఱతురె కోటిజన్మముల మానగుణోన్నత బద్దిభూపతీ. 9

(1) పరిరంభము. (2) నేర్పరికంటెన్.

క. దొరతనము వలయు నొందెను(1)
సిరివడయఁగ వలయు నృపతిచే భృత్యునకున్
(2)దొరతనము సిరియు వెలిగా
నరపతి తలమొఱుక మంద్దె నయతత్త్వనిధీ. 10

క. కెలనము సేసియు నవసియుఁ
గొలిచినఁ గొదవట్లయేనిఁ గువలయ(పతిదా)
కొలువేల యుత్తరోత్తర
ఫలసారమె రాజసేవ బద్దినరేంద్రా. 11

ఉ. జీవితమీఁదు, మాన్గడవఁజేసినవృత్తిఁ గ్రమక్రమంబునన్
బోవఁగఁజూచుఁ, దేజమునఁబుట్టెడులాభము దప్పఁజేయు,(4) స
ద్భావము బొంకుగాఁ దలఁచుఁ,బాయక నేరమె రోయుఁగావునన్
సేవకులన్ విరక్తనృపుసేవ విపజ్జలరాశిముంపదే. 12

క. సతియును బతియును జెలియును
వితథంబుగఁ బలికిరేని విడువఁగవలయున్
సతియుఁ దిలోత్తమయైనను
బతి యింద్రుండైనఁ జెలియుఁ బ్రాణంబైనన్. 13

చ. వెడమతియై యుదారగుణవీరగుణంబులు బీజమాత్రమే
ర్పడినను నీగిపోటుఁ గఱపందగు, దానగుణంబు లోభికిన్,
బాడవఁగ నోడుభీతునకు బుద్ధిగ నెవ్వడు చెప్పుచుండఁగాఁ(5)
దొడరినమంత్రి తాన పగతుండగు నన్నగంధవారణా. 14

---

(1) దొరవడయవలయు నొందెను. (2) దొరయును. (3) పతులన్ గొలచేల.
(4) దప్ప × ×; దవ్వుసేయు. (5) బుద్ధిగ నెప్పను నొప్పదుండఁగా.

క. చనవున బలిమిని మదమున
జనపతి తమ్ముల్లఁ దదా ప్తజనముల నెడఁగా
మను మండెడుప్రగ్గడకును
మును మెలఁగిన మెలకువకును ముప్పగుఁబదపఁ. 15

క. నరపతిలక్ష్మీవిద్యా
పరిణతి, చతురులకు వీరభటులకు సేవా
పరులకుఁ దక్కఁగఁ దక్క
న్వారికి నగోచర ముదార వైరోచనుఁడా. 16

క. చేరి తన చెలులుఁ జుట్టలుఁ
గోరి యభీష్టములు వంచికుడువనిసిరి ని
స్సారము నిరర్థకంబు వి
*చారింపఁగ నెపుడు దశదిశాభరణాంకా. 17

క. తల వెండ్రుకలందఱుచు
ట్టలుఁ దోఁతురు లక్ష్మిఁద్రోఁచుటయుఁ బాయుదుఁ; దోఁ
బలుకరుగావున లక్ష్మి
లలనయు చుట్టంబు మనుజులకు బద్దినృపా. 18

చ. సిరిగల(చోటమేనఁ దనజీవముఁగల్గినచోటఁ గాలముల్)
దిరుగనిచోటఁ దేజమెడఁద్రొవ్వనిచోటను దుఃఖ‡సంఘముల్
పొరయనియట్టిచోటఁ దగఁ బుద్ధి దలంచి పరోపకారముల్
తిరముగఁ జేసికాక యవితీఱినఁజేయను ధాతశక్యమే. 19

* పరికింపఁగ. ‡ దగ్ధసంఘముల్.

ఉ. దానగుణంబ యెన్నఁగఁ బ్రధానగుణంబది మున్ను గల్గినన్
గాని విశిష్టమై పురుషకారము నిల్వదు లోభి[నాఁగఁజ
న్నేని]యశంబు[సత్త్వముసహిష్ణుతయున్ విభవంబువిద్యయున్
మానము బీరమున్ దనువు మన్ననయున్] వృథ బద్దిభూపతీ.

క. తగఁ బ్రోచువాఁడె జనకుఁడు
తెగఁబల్కినవాఁడె వెఱ్ఱి ధీరుండై యి
మ్ముగ మనుచువాఁడె చుట్టము
జగమున నరులకు వివేకచతురాననుఁడా. 21

చ. ధరణిపుఁ డాజ్ఞచే నరుఁడు దైవముచే దయివంబు మర్త్యుచే
సురతము ప్రౌఢచేఁ బలుకు సూనృతిచేఁ గులమాత్మవేదిచేఁ
బరు లుపకారిచేఁ గలిమి బంధులచే దొర ధర్మబుద్ధిచేఁ
బురుషుఁడు తాల్మిచే మహిమ పుణ్యముచే వెలయున్ యశోనిధీ.

ఉ. చేతులు వత్సరూపమునఁ జేకొనఁ జేసి యభీష్టవస్తుసం
ఘాతము లెప్పుడున్ గురియు కామదుఘత్వశుభప్రసిద్ధి ధా
త్రీతల ధేనువుండఁ దగ తీఱమి కన్యుల నాశ్రయించి తృ
ష్ణాతురులైనఁ జొప్పడునె యర్థము రాజమనోజభూభుజా. 23

గద్య:—ఇది శ్రీలక్ష్మీవల్లభపాదపద్మారాధన కమలాప్త
కులపవిత్ర నన్నగంధవారణ రాజమనోజరా
జాంక బద్దెనాఖ్యప్రణీతంబైన [నీతిసారంబు
నందు] సేవకనీతిప్రకారం బన్నది తృతీ
యాధికారము.

అవిఘ్నమస్తు.

శుభమస్తు.

బద్దినీతులు.

లోకనీతిప్రకరణము.

క. భానుకులదీపకుండను
భూనుతవిక్రముఁడ బద్దిభూపతిఁ గవిస
న్మానితుఁడ లోకనీతులు
నేనర్థినొనర్తు నధికనిపుణత్వమునన్. 1

క. ఆపద్వినీతులగుదురు
కాపురుషులు పరమపురుషకారగుణుల్ శ్రీ
ప్రాపింపవినీతులగుదు
రాపద్దశకంటె దశదిశాభరణాంకా. 2

చ. పిసిడియ కష్టుఁ, డాజిముఖభీతుఁడెబూతు, కృతఘ్నువృత్తికిన్
విసువనివాఁడెమాలఁ, డవివేకియచీకు, శఠుండ (1)(దొంగ,)దు
ర్వ్యసనియకాతరుం, డనృతవాదియె(2)కట్టిడి, మూర్ఖచిచ్చు, ఛాం
దసుఁడె మృగంబు, కొండియుఁడె ద్రాయ, దరిద్రుఁడె వేదు
(3) [రెయ్యెడన్. 3

క. స్థిరమతియనఁగా భువిజను
పురుషునినమ్మునది పెక్కుబుద్ధులమైనా
సరవెల్లిపాడలునూపెడి
(4)నరుపొరుగేమిటికిఁ గీర్తినారాయణుఁడా. 4

---

(1) సోమరివ్యసనియు. (2) కల్లరి. (3) రయ్యెడన్. (4) నరుపొరువేమిటఁ.

క. బలిమికిఁ బాడి తపంబున
కలుగమి, సిరి(1)కోర్పు, విద్యకభిమానము, వా
గ్బలమునకు బొంకుపొరయమి,
కులమున కాచారమొప్పుఁ గోమరురభీమా. 5

క. హీనునకును బలిమి, పరా
ధీనునకు సుఖంబు, దుర్మతికి రిపుజయ, మ
జ్ఞానికి బరమును, (2)నలిగెడు
వానికి సైరణ యసంభవము బద్దినృపా. 9

క. అలుకయ పగ, సౌజన్యమె
చెలి, (3)మానయ కష్ట, (4)మప్ప సెగ్గము, విద్యా
(5)బలమేశీలము, (6)రాజ్యము
(ఫలమాజ్ఞయ) యందురి (బుధులు) బద్దినరేంద్రా. 7

చ. కులముకుపుత్రిచేఁ, జెలిమికూర్పమిచేఁ,దనయుండుముద్దుచేఁ,
బలుకనృతంబుచే, (7)బిడెముపానముచే,మునిసంగమంబుచే,
వలనుపరితిజ్ఞచే, దొరవివాదముచే, (8)గుణమొప్పు లేమిచేఁ,
గలిమిమదంబుచేఁ, మది వికారముచేఁ, జెడు బద్దిభూపతీ. 8

క. కులమాచారమె చెప్పును
గలిమి శరీరంబె చెప్పుఁ గలవిద్యలు దాఁ
బలుకుబడి చెప్పుఁ గూరిమి
కొలఁదులు కూటంబె చెప్పుఁ గోమరురభీమా. [illegible]

---

(1) కొప్పు. (2) కొలిచినవానికి. (3) మానుట. (4) ముప్పు. (5) బలమయ. (6) రాజ్ఞ. (7) సెలఁత. (8) మొప్పు.

క. జూదము, సహాగృవాసము,
వాదము, కరిసనముపొత్తు, వడ్డియు, దొడరన్
గాదములోననువిరసో
త్పాదనకారణములండ్రు బద్దినరేంద్రా. 10

ఉ. వట్టము లంచముఁగువయు వైద్యముజోస్యమునోజ్జకూలియున్
జట్టియుబొట్టకూలియును (1)జాగము భోగముపన్నిదంబు(2)చే
పట్టుటయున్ (3)గవిత్వమును పన్నును సుంకము నాడిక్కోలు నే
పట్టునఁగోలుపోయి తరివాసినఁ జేరదు బద్దిభూపతీ. 11

క. పరిభవము దొడరు నెడలను
సురతమునన్దక్క నెల్లచోఁ బురుషున కా
భరణము సైరణ, సతికా
భరణము లజ్జాగుణంబు బద్దినరేంద్రా. 12

క. దొరలేనివానివిద్యయు
దరిద్రిమహిమయును మూర్ఖతపమును పాడిన్
బొరయనిరాజ్యము మిగులన్
బరికింప నిరర్థకములు బద్దినరేంద్రా. 13

క. ఒరునిల్లరిగెడుకాంతకు
వరవున కనురక్తయైన వనితకు విషయా
తురలై (4)క్రుమ్మరు సతులకుఁ
బరిభవములు వచ్చునండ్రు బద్దినరేంద్రా. 14

---

(1) సాగము. (2) చేపట్టలమున్. (3) కవీంద్రులును. (4) క్రిమ్మరు.

క. సందియము లేమి వా్రిలకు
సందము; పురుషానుకూల యగుట కులస్త్రీ
కందము, మగవానికి నిజ
మందము, మరియాద పతికి నందం బెంపుగ. 15

ఉ. సున్నము లేని వీడ్యమును జూడఁగ రంజన లేని వేశ్యయుఁ
వెన్నెల లేని రాత్రియును వేదము శాస్త్రము లేని విప్రుఁడుఁ
జన్నులు లేని జవ్వనము చంద మెఱుంగఁగ లేని కావ్యముఁ
మన్నన లేని రాజ్యమును మానుగ నొప్పదు బద్దిభూపతీ. 16

క. నీరికి రుచి శైత్యంబా
హారమునకు వేఁడి రుచియు సంగజకేళిఁ
దారుచి యనుకూలస్త్రీ
సారంబగు చెలిమి రుచి రసజ్ఞులకెల్లన్. 17

ఉ. తక్కువ పేదవాని తగుదానము దానము, (1) పెద్దదారిలో
నెక్కటిబూని యగ్గలిక నేగు చలంబు చలంబు, పోరిలోఁ
బెక్కువిధంబులం బొడుచు బీరము బీరము, రాత్రియేకతం
బొక్కని యాలు పైఁబడిన నొల్లనిశౌచము శౌచ(2)ముర్వరన్.

క. నృపదార నిరీక్షణమును
నృపదాసీ సంగమంబు నృపనయవిద్యా
నిపుణు లొడంబడ, రెన్నఁడు
నపయశములు గాన దశదిశాభరణాంకా. 19

(1) పెద్దవారిలో. (2) పర్వను.

ఉ. ఒరుసతితోడి కూటమియు నుత్తములోడి విరోధమున్ మహా
సరపతితోడి హాస్యమును నాగముపై శయనించి నిద్రయున్
గురుల కవజ్ఞఁ బల్కుట క్రూరులనాప్తులఁ (1)జేసికొంటయున్
మరణము(2)దెచ్చు శీఘ్రగతి మానగుణోన్నత బద్ధిభూపతీ.

చ. పలువురతోడి విగ్రహము బాంధవవర్గముతోడి గర్వమున్
గులసతితోడి పోరు కడుక్రూరునితోడి సఖత్వమున్ మహా
(3)బలయుతుతోడి రాపు పరభామలతోడి రహస్యభాషలున్
దలఁపఁగ హానికార్యములు తప్పవు సన్నగంధవారణా. 21

క. రిపుపొత్తు పాముపొత్తును
గపటుండగు విప్రుపొత్తు గడుసరిపొత్తున్
విపరీతభార్యపొత్తును
నెపమునఁ దా విడువకున్న నేరమువచ్చున్. 22

క. కడఁగి యగోచరవస్తువు
వడయుదునని కడుఁ బ్రయాస పడఁదొడఁగి జడుం
డెడపని మనోనువేదనఁ
బడు గీడ్పడు బేలనాఁగఁబడు నిడుమఁ బడున్. 23

ఉ ఏనుఁగుదోమఁ జేయు,గుణహీనుగుణోన్నతుఁ జేయు,సింహమున్
బూని యజంబు సేయు, మగపొల్లఁ బరాక్రమశాలిఁ జేయు, స
న్మానుని హీనుఁ జేయుఁ గడు మందునిఁ జాలవివేకిఁ జేయుఁ,దాఁ
గాన ధరిత్రిపై ధనము గాదనరాదు వివేకభూషణా. 24

(1) జేయువాఁడిన్. (2) వచ్చు. (3) బలియురి.

క. చెడినట్లయుండి మనుదురు
చెడని తెఱంగుననుండి చెడుదురు మనుజుల్
చెడితినని (1)వగను జెడనని
(2)కడువీగును జెందఁ జెఱుకగల మనుజుఁ డిలన్. 25

క. ఒనరఁ బురాకృతఫలమున
కనురూపము చిత్తవృత్తి యగుటను కర్మం
బనుసూది పిఱుఁద దారై
చనుమతి, దనవశముగాదు సర్వజ్ఞునకున్. 26

క. ఎట్టిది పురుషుపురాకృత
మట్టిదమతి సంభవించు నట్టిరచెలులున్
జుట్టలు నగుదురు కర్జం
బట్టిదవర్తిల్లు కడఁక యట్టిదపుట్టున్. 27

చ. కరిసన మొప్పఁజేసి కడకన్ నృపుగొల్చిన జూదమాడినన్
దరిసిన(3)విల్లుదోసి పరదేశముఁబోయిన విద్యగల్గినన్
సిరి దనపూర్వజన్మమునఁ జేసినయంతియకాక కల్గునే
పొరలిన మిట్టిపడ్డఁ దలపోఁతలువోసిన వెచ్చనూర్చినన్. 28

క. దుష్టజన (4)నిగ్రహంబును
శిష్టపరిపాలనంబుఁ జేసినపతికిన్
దృష్టము (5)గానఁగఁబడదా
దృష్టము సాధింప నొందు (6)దీక్షలవేలా? 29

---

(1) వగవ. (2) విజ్ఞునీఁగడె. (3) ధాత్రి. (4) నిగ్రహంబు. (5) గానగుమతియదృష్టము. (6) దీక్షలదేవా.

వేదముకంటె విద్య మురవిద్విషుకంటెను వేఱదైవముఁ
జాదులుకంటెఁ బువ్వులను జాహ్నవికంటెనుబుణ్యతీర్థముఁ
సోదరుకంటెఁ జుట్టమును జూదరికంటెను బాపకర్ముఁడుఁ
లేదనుకంటెఁ (1)బాపమును లేదు మహిఁ బరపక్షభైరవా.30

క. శ్రీవిభుఁ డైనబద్దెవిభు చేసిన (2)నిస్తులనీతిసార ము
క్తావళి శిష్టలోకహృదయప్రియమై యలరారుఁగాత యిం
దీవరగర్భుఁడుఁ హరియుఁ దేజమెలర్పఁగఁ జంద్రసూర్యులుఁ
దేవగణంబులుఁ బుధులు దిక్పతులుఁ గలయంతకాలముఁ.

క. ఖ్యాతిగ బద్దెన చెప్పిన
నీతియ కడు నొప్పు సకలనీతులలోనఁ
భాతియొనర్చుచు భువిలోఁ
బూతనుబుద్ధియు యశంబుఁ బుణ్యము (3)నిచ్చుఁ.

గద్య:-ఇది శ్రీలక్ష్మీవల్లభపాదపద్మారాధన కమ
లా ప్తకులపవిత్ర నన్నసగంధవారణ రా
జమనోజరాజాంక బద్దెనాఖ్యప్రి
ణీతంబైన (4)నీతిసారంబందు
లోకనీతిప్రకారం బన్నది
చతుర్థాధికారము.

(1) దాపమును. (2) నిధుల. (3) గల్గున్. (4) నీతిసాగరంబ.

[illegible]

[illegible]) 4 [illegible]

[illegible]) 12 [illegible]

[illegible] 4 [illegible]

[illegible] 1 (Eyr sore.) [illegible]

[illegible]) 12 [illegible] Do

[illegible] II [illegible]

[illegible]

[illegible] 25

[illegible] 70 [illegible]

[illegible]

[illegible]

కావ్యశర్మ, శ్రీ [illegible]

[illegible]

[illegible]

తయారగుచున్న గ్రంథములు.

[illegible]